

СТАНОВИЩЕ

От: проф. д.ик.н. Желю Дечев Владимиров, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, научна специалност 3.7. „Администрация и управление“

Относно: научните трудове на гл. ас. д-р Рая Николова Каназирева, представени за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“ в професионално направление 3.7. Администрация и управление (Управление; Предприемачество и иновации; Бранд мениджмънт – на български и английски език), обявен в ДВ, бр. 96 от 17.11.2023 г.

Основание за рецензията: заповед на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ РД 38-673/21.12.2023 г.

1. Кратко представяне на кандидата

Рая Николова Каназирева има бакалавърска степен по *Стопанско управление* (2001 г.) от Американския университет в България и магистърска степен по *Стопанско управление* (2003 г.) от СУ „Св. Климент Охридски“, Стопански факултет. През 2015 г. защитава докторска дисертация на тема „Корпоративно предприемачество. Изследване на български софтуерни фирми“ в СУ „Св. Климент Охридски“, Стопански факултет. През 2016 г. започва работа като главен асистент в Стопански факултет, Катедра „Стопанско управление“. От 2016 до 2023 г. води лекционни курсове и семинарни занятия с аудиторна натовареност от над 270 часа годишно. Кандидатът чете авторски лекционни курсове по Корпоративно предприемачество и иновации, Дигитален бранд мениджмънт, Управление на общите блага и устойчив бизнес. Води семинарни занятия по Основи на управлението на английски език, Предприемачество, Управление и развитие на организационната култура, Национална и организационни култури. Участвала е в редица национални и международни научни форуми. Владее английски език и ползва немски език.

2. Обща характеристика на трудовете на кандидата

Рая Каназирева е автор на 25 научни публикации, издадени в България, Великобритания и Чехословакия, като в конкурса за доцент участва с 14 от тях. Тези публикации включват две самостоятелни монографии, едната от които на база защитен дисертационен труд за присъждане на ОКС „доктор“; две студии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране; една статия публикувана в списание, индексирано в Scopus; девет статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове, от които седем са самостоятелни и две са в съавторство. Четири от тези публикации са на английски, а останалите десет – на български. Общият обем авторски страници са 489, от които 32 страници на английски. От приложената справка се вижда, че кандидатът има общо 9 цитирания.

Представените за участие в конкурса публикации не повтарят тези за придобиване на ОКС „доктор“. С тези трудове кандидатът отговаря на минималните национални изисквания по чл. 2б от ЗРАСРБ за професионално направление 3.7. „Администрация и управление“. Доколкото съм запознат с областите на изследване на гл. ас. д-р Каназирева, в представените за конкурс публикации не се открива плагиатство.

Съгласно приложената справка кандидатът отговаря на минималните национални изисквания по чл. 26 от ЗРАСРБ за научна област Социални, стопански и правни науки професионално направление 3.7 Администрация и управление.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Научните публикации на кандидата могат да се групират в следните тематични области: (1) *Корпоративно предприемачество и иновации (№№ 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 15)*; (2) *Устойчиво предприемачество и социално отговорни инвестиции (№№ 8, 9, 14)*; (3) *Удовлетвореност на служителите, предприемачески ценности, обучение по предприемачество (№№ 12, 13)*.

(1) *Корпоративно предприемачество и иновации (№№ 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 15)*.

Корпоративно предприемачество и иновациите в публичните предприятия в България е тема на монографията на д-р Рая Каназирева от 2023 г. (№ 2). Тъй като това е хабилитационния труд на кандидата, се спирам малко по-подробно на него. Книгата съдържа три глави, заключение и 6 приложения в обем от близо 200 страници. В първа глава са показани разликите между мениджъра и предприемача, между корпоративното и индивидуалното предприемачество, както и проявленията на корпоративното предприемачество (КП). Специално внимание е отделено на КП в публичния сектор от гледна точка на предизвикателствата и характеристиките на публичния предприемач. Втора глава представя методологията на качествено изследване на КП сред предприятия държавна собственост в България. В трета глава са дадени резултатите от това изследване под формата на 6 казуса, които са основа на значими обобщения. Разкрити са стимулите и пречките пред КП в държавните организации, както и перспективите за неговото развитие в тази сфера. Направен е изводът, че „*предприемаческата култура* на организацията често се корени в нейни *основополагащи компоненти*. По-конкретно - наличието на *лидер предприемач; подкрепа* от страна на ръководството; *съгласуване* на целите и стратегиите със собственика (представител на държавата); ясно дефинираните на *организационни цели*. Именно тези фактори са *стъбловете*, подкрепящи КП; те правят възможни (и рационализират) пътищата за иновации“ (с. 138). Като цяло, това наистина е задълбочен труд, който добавя ново знание за измеренията на предприемачеството в публичния сектор.

В книгата на база на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ „Корпоративно предприемачество. Изследване на български софтуерни фирми (№ 3) са проучени нивата на предприемаческа интензивност и вътрешноорганизационният климат за КП в установени български софтуерни фирми, както и връзката между факторите на организационния климат за КП и предприемаческата интензивност (ПИ). Установено е, че ПИ е на средно ниво, като на средно ниво са и факторите на климата за КП (средно ниво на подкрепа от мениджмънта, средно ниво на самостоятелност в работата и средно ниво на възнаграждения и стимули). По-високи нива на тези фактори са идентифицирани при някои подгрупи респонденти по възраст и длъжност. Изведени са и други зависимости между изследваните променливи. Направено е предложение за създаване на споделено разбиране („общ език“) сред служителите за процесите, които водят до успешно прилагане на стратегия за КП.

В тези две монографии всъщност са обобщени резултати от редица предишни изследвания на автора. Например в публикация №4 са представени резултатите от качествено изследване на природата на иновациите и бариерите пред тях в българските държавни предприятия. На тази основа са обобщени специфичните за българския контекст

бариири пред иновациите в публичните предприятия. Проявленията на КП под формата на нови бизнес начинания, иновации в процеси, продукти и услуги, стратегическо обновяване и организационно реструктуриране са предмет на анализ в публикация № 5. Други публикации в тази област разкриват влиянието на различни вътрешни и външни за организацията фактори върху КП. Така например, влиянието на автономността в работата върху нивото на иновациите сред български софтуерни компании е анализирано в публикация №6; значението на мениджърската подкрепа за нивото на иновативност и предприемаческа интензивност е изведено в публикация № 7; в статия № 10 е очертана връзката между нивото на предприемаческа интензивност и вътрешния организационен климат в български софтуерни компании. Обобщено, факторите и моделите за КП са представени в публикация № 15, където е предложен и нов модел на КП. За разлика от тези публикации, в статия №11 КП е анализирано като стратегия за придобиване и поддържане на конкурентни предимства, както и за организационна промяна. Акцентът е върху вътрешните за организацията фактори, оказващи влияние върху КП (такива като стратегия, структура, организационен контрол, човешки ресурси и организационна култура).

(2) Устойчиво предприемачество и социално отговорни инвестиции (№№ 8, 9, 14);

В областта на устойчивото предприемачество и социално отговорните инвестиции са представени три публикации. В статия № 8 е разкрита връзката между прилагането на корпоративната социална отговорност (КСО) и подхода на заинтересованите страни, както и степента на навлизане на социално отговорните инвестиции в портфейлите на инвеститорите. Като водеща заинтересована страна в тези инвестиции са идентифицирани специализираните финансови институции. Сходна е проблематиката и в другите две статии (№№ 9 и 14). В тях са анализирани устойчивото предприемачество, теорията на заинтересованите страни, като и социалните и екологични ефекти от предприемаческите иновации. Показани са разликите между екологичното, социалното и устойчивото предприемачество. Предложен е собствен модел за устойчиво предприемачество, интегриращ управлението на заинтересованите страни.

(3) Удовлетвореност на служителите, предприемачески ценности, обучение по предприемачество (12, 13).

В две съвместни публикации са изследвани факторите за удовлетвореност на служители, предприемачески ценности и обучението по предприемачество. На основата на данни от три емпирични проучвания в публикация № 12 е тестван модел за удовлетвореността от работата на служители като функция от удовлетвореността от основни характеристики на работната среда. Поради ограничените обяснителни възможности на модела, направен е опит за неговото подобрене като база за бъдещи изследвания. Обучението по предприемачество във висшите училища е разгледано като отражение на характеристиките на предприемаческия труд в публикация № 13. На тази основа е предложена структура на възможно учебно съдържание по предприемачество.

4. Конкретна значимост на приносите за науката и практиката

Прегледът на представените за конкурса трудове на гл. ас. д-р Рая Каназирева показва, че това са авторски изследвания, които отговарят на научните стандарти в социалните науки. Приносите на кандидата могат да се резюмират по следния начин:

1. На основата на задълбочен литературен преглед са разкрити основните проявления на КП под формата на нови бизнес начинания, иновации, стратегическо обновяване и организационно реструктуриране.

2. Идентифицирани са специфични за страната ни комбинации от фактори и проявления на КП и иновациите, което добавя ново знание за тези феномени публичните предприятия от различни сектори в България.

3. Апробиран е модел за одит на КП в българска социокултурна среда, като е доказана неговата валидност. Изведени са основните фактори, оказващи влияние върху корпоративната предприемаческата интензивност и иновациите (такива като подкрепа от страна на мениджмънта, автономност/свобода на действие в работата и възнаграждения/поощрения).

4. Очертана е логическа връзка между начина на прилагане на корпоративната социална отговорност и подхода на заинтересованите страни, както и степента на навлизане на социално отговорни инвестиции в портфейлите на инвеститорите.

5. Получените резултатите могат да се използват за изготвяне на политики и стратегии за развитие на иновациите и КП в публичните предприятия.

5. Критични бележки, препоръки и въпроси

Една критична бележка към кандидата се отнася до формулираните множество теоретични и практико-приложни приноси. Добре е да се знае, че не всяка публикация води до такива приноси, те са резултат най-често от група публикации по даден проблем.

Препоръката към кандидата е за по-активно публикуване в списания, индексирани в световните бази данни, тъй като досега има само една публикация в издание, индексирано в такава база данни.

6. Заключение

Независимо от тези бележки, оценката за представените от кандидата публикации е силно положителна. Тези трудове свидетелстват за задълбочено познаване на проблемите, свързани с КП и иновациите в публичния сектор, корпоративната социална отговорност и социално отговорните инвестиции, както и обучението по предприемачество. Д-р Рая Каназирева е провела самостоятелно и в сътрудничество с други изследователи емпирични проучвания, които разкриват високи умения за събиране и обработка на данни, обобщаване на резултатите и извеждането на значими изводи. Изследваните от нея проблеми, особено свързани с КП, са изключително актуални, тъй като биха могли да допринесат за по-висока иновативност на публичните организации. Получени са интересни и важни резултати, които добавят стойност към съществуващото знание. С представените в конкурса трудове и с активната си научна, управленска и преподавателска дейност гл. ас. д-р Рая Каназирева се очертава като сериозен и перспективен изследовател.

Всичко това ми дава основание да препоръчам на уважаемото научно жури да присъди на гл. ас. д-р Рая Каназирева длъжността „доцент” в ПН 3.7. Администрация и управление (Управление; Предприемачество и иновации; Бранд мениджмънт – на български и английски език) в Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

02.03.2024
София

Рецензент:
Проф. д.ик.н. Желю Владимиров